

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

Kitap İncelemesi: Feyzan Erkip'in "Piyasa Yapmanın Yeni Yüzleri: AVM'ler, Sokaklar, Kentler" Başlıklı Çalışması

ID **Burcu Halide Özuduru**

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara

Kent planlama literatüründe kent merkezlerinin gelişimi, üretim-tüketim ilişkileri, toplumsal değişim ve bu değişimin mekansal etkisi, alışveriş merkezlerinin (AVM) alışveriş caddeleri, kamusal alanlar, kent kültürü ve gelişimi üzerindeki etkileri her zaman tartışılmalı da bu konularda yapılan araştırmalar perakende sektörünün sürekli ve hızlı değişimi, yerel koşullar ve ekonomik, sosyal, fiziksel yapının bu değişimde belirleyici olması; değişimin özelliklerinin incelenmesinde yaşanan zorluklar nedeniyle kısıtlı sayıdadır. Piyasa Yapmanın Yeni Yüzleri: AVM'ler, Sokaklar, Kentler kitabında Feyzan Erkip çok boyutlu, ilgi çekici ve sorgulayan bir yaklaşım ile bir yandan Türkiye'deki perakende sektörünün işleyişini ve gelişimini incelemekte; diğer yandan sokakların, kentlerin, alışveriş mekanlarının ve dolayısıyla kent kültürünün nasıl değiştiğini kendi gözlemleri, araştırma bulguları ve güncel verilerle inceleyerek özellikle 2000'li yıllardan sonra sektörde, toplumda ve kentsel kamusal mekanlarda nasıl bir değişim/dönüşüm gerçekleştiğinin tasvirini yapmaktadır. Bu tasvir yaparken sadece AVM'lerdeki değil, alışveriş caddelerindeki ve diğer kamusal alanlardaki çok boyutlu ilişkileri de tartışmakta; şehir planlama pratiklerini ve kentsel sorunları gözler önüne sermektedir. Kitabın anlatımı sadece akademik çevreler için değil, alışverişin evrimini merak eden, kentleri ve kentlerin işleyişini anlamaya meraklı kişilerin de edebi bir metin olarak okuyacağı şekildedir. Bu nedenle de kitap kolay okunabilir, yerinde örneklerle desteklenmiş, değerli bir eserdir.

Piyasa Yapmanın Yeni Yüzleri: AVM'ler, Sokaklar, Kentler kitabı yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Erkip, 1980'li yıllardan sonra kentlerde tüketimin nasıl değiştiğini anlatmakta

ve tüketim olgusunun dinamikliğini üretimdeki değişiklikler, alışveriş caddelerindeki kamusal alanın özelliklerinin evrimi ve toplumsal psikoloji hakkındaki gözlemleri ile incelemektedir. Bu bölümde alışveriş olgusunun tüketimin desteklenmesi politikaları ile birlikte hayatımızda giderek daha fazla nasıl bir yer edinmeye başladığını da anlatmakta; iki ana alışveriş mekanının yani AVM'ler ile alışveriş caddelerinin AVM'lerden yana avantajlarını sıralamaktadır. İkinci bölümde perakende sektörünün son yıllardaki hızlı değişimi küresel, ekonomik ve politik etkilerle ilişkilendirilerek anlatılmaktadır. Bu bölümün güncel verilerle işlenmesi, bugüne kadar hakkında daha az araştırma bulunan 2000 yılı sonrası dönemi, ülkedeki temel ekonomik ve sosyo-politik değişim ile birlikte ele alınmasını sağlamaktadır. Üçüncü bölümde, sektördeki aktörlerin tutumları, örgütlenme düzeyleri ve değişime adapte olma biçimleri tartışılarak, aktörler arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin çeşitliliği kapsamlı ve çok yönlü bir şekilde işlenmiştir. Erkip'in yorumuna göre mevcut meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları kent yönetimi ile kentliler arasındaki ilişkinin şehir hayatının bir parçası olarak yorumlanarak girişime döndürülmesini öngörmüş; bu durum böylece, bugünkü modern alışveriş mekanlarının özelliklerinin de tasarlanmasına neden olmuştur.

Dördüncü bölümde, Türkiye'deki perakende sektörü ve planlamasındaki yasal düzenlemelerin eksiklikleri üzerinde durulmakta; kentsel mekan örüntüsü, perakende planlaması ve şehir planlama sistemleri arasındaki ilişki tüketim süreçleri ve küresel eğilimler üzerinden anlatılmaktadır. Bu bölümde Türkiye'de başka kaynaklarda yer edinmemiş bulgular paylaşmakta olduğundan, sektördeki yasal mevzuatı etkileriyle an-

Geliş tarihi: 26.03.2020 Kabul tarihi: 24.04.2020
Online yayımlanma tarihi: 29.06.2020
İletişim: Burcu Halide Özuduru
e-posta: bozuduru@gazi.edu.tr

 TMMOB
Şehir Plancıları Odası

lamak kolaylaşmaktadır. Yine bu bölümde, küresel ölçekteki kentsel sorunlara yer verilmekte, Türkiye'deki planlama süreçleri belli başlı Avrupa ülkelerindeki sorunlar ile karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma, yazarın bir uluslar arası projesinin bulguları ile desteklenerek anlatıldığı için ülkelerdeki özgün yaklaşımlar Türkiye perspektifinden de anlaşılabilir özellikleri ile açıklanmaktadır. Bu aşamada ortaya çıkan en büyük tartışma konusu kentsel kamusal mekanlara yansıyan ve sosyal, ekonomik, fiziksel yapıdaki eğilimlerin bir sonucu olarak doğan AVM'lerin kent merkezlerine yaptığı etkidir. Bu konu özellikle 2000'li yıllardan sonra popülerleşen kentsel uyarlanma (resilience) stratejileri ve uygulamaları ile de ilişkilendirilerek tartışılmaktadır.

Beşinci bölümde perakende planlaması ile kamusal alanların kullanımı arasındaki sıkı ilişki nedeniyle, kentlerin kamusal alanlarının özellikleri ve kalitesi karşılaştırılarak, kamusal alan (public sphere) kavramı sorgulanmaktadır. Aslında bu bölümde etraflı bir şekilde ele alınan başlıca konular AVM'lerin neden tercih edildiği, kent ve sokakların ne durumda olduğu, kamusal alanın nereye kadar olması gerektiğidir. Bu kapsamda şehirlerde kronik problemler olarak ortaya çıkan güven(siz)lik, yabancı korkusu, toplumsal bölünme ve oluşan yeni kentsel mekanların özellikleri ile ayrışma, sınıfsal çatışmalar, engelli kesimin dışlanması gibi konular da kentsel uygarlık kavramı ile birlikte ele alınmaktadır. Beşinci bölümün temel konusu toplumda yaşanan değişim ve dönüşümün mekansal olarak kentlere yansımalarıdır.

Altıncı bölümde, toplumun kamusal alanlara karşı tavrı sınıfsal ve ideolojik çatışmaların görüldüğü alışveriş caddeleri üzerinden anlatılmaktadır. Erkip burada alışveriş caddelerinin kent belleği ile gelişen özellikli alanlar olarak toplumun, ekonominin ve politik duruşun evrilmesiyle birlikte değişip, dönüşmekte olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca, yaşadığı şehir olarak Ankara'da yaptığı gözlemler ile 1960'ların Tunalı Hilmi Caddesi'nin bugüne kadarki değişimi ve dönüşümünü bir başkent olarak Ankara'nın değişimi ve dönüşümü ile paralel olduğunu, yerel ve merkezi yönetimlerin tavrının da mekansal bir görünümü olarak bu Cadde gibi birçok kamusal alanda yansıdığını aktarmaktadır. Bu bölümü okumak okuyucuyu Ankara'nın eski günlerine götürmekte ve okuyucuya Tunalı Hilmi Caddesi'nin özel sosyal dokusunun hızlı yapılaşma, Batılı modernleşme mekanları olarak anlatılan AVM'ler ve kültürel değişim ile birlikte ele alınırken değişikliklerin neler olduğunu göstermektedir. Yedinci bölüm olan sonuç bölümünde ise

Türkiye örneğinin diğer ülkelerle karşılaştırıldığındaki benzerlik ve farklılıkları; perakende planlamasında yerel ve merkezi yönetim işbirliği ile olması gereken düzenlemeler; mekan-tasarım-toplum değişimi ve bu açılardan geleceğe bakış özetlenerek aktarılmaktadır.

Bu kitap ile Erkip, kent merkezlerinden kamusal alan kavramına, geleneksellikten modernleşmeye, tarihi ve politik ilişkilerin çözümlenmesinden toplumsal ve kültürel olayların mekanı şekillendirmesine, kamusal alan kavramının sorgulanmasından kamusal alanların değişim ve dönüşümüne uzanan pek çok konuda kişisel deneyimini aktararak, okuyucuyu yalnız bilgilendirmekle kalmamakta; alışverişin doğasındaki değişimi tasvir ederek geçmişe götürmektedir. Erkip'in araştırmacı yazarlığı ile özgün çalışmalarından oluşmuş bu kitap tüketimin, tüketim mekanlarının ve kamusal alanların toplumsal değişim ve dönüşüm ile alışverişin geleceğine dair de bir çok soru sormaktadır. Aslında gelecek sorgulandığında bugünkü koşulları incelemek Erkip'in de dediği gibi 'kenti, bir iktidar alanı olarak düşündüğümüzde, kentsel mekanın dönüşümü' daha iyi anlaşılacak ve 'bireylerin kentlerini benimseme, sahiplenme ve dönüştürmesi' daha kolay sağlanacaktır. Kentlerdeki kamusal yaşama ve toplumsal değişime dair güncel durumun işlendiği kitabın son bölümlerinde Erkip'in önceki bölümlerde araştırma bulguları ve veriler ile işleyerek ortaya koyduğu ilişkilerin kentsel yaşamda, fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. Son olarak, şunu da söylemek gerekir ki alışveriş mekanlarındaki tüm değişim ve dönüşümleri aktarırken Erkip, mevcut yönetim şekli ile 'islamist rövanşçılık' kavramının kentsel mekanları özelleştirip, politik ve ideolojik dönüşümler ile çıkar beklentisinin yegane objesi haline getirilmesini de eleştirmektedir.

Piyasa Yapmanın Yeni Yüzleri: AVM'ler, Sokaklar, Kentler kitabı kent merkezi, alışveriş caddeleri, alışveriş merkezleri gibi kentin önemli parçaları ile ilişkili çalışmalar yapan şehir plancısı, mimar, gayrimenkul geliştirici, perakende coğrafyası konularında uzmanlaşmış coğrafyacılar ve kamu yöneticilerine çekici gelecek özgün bir kitaptır. Okuyucu bu kitap ile sadece Türkiye'deki durum hakkında değil, ABD ve İngiltere gibi perakende sektöründe ve tüketimde liderliği ele almış olan ülkelerdeki sosyal, ekonomik ve politik yaklaşımlar hakkında da bilgi edinmiş olacaktır. Bu yönleriyle bu kitap, perakende sektörü özelinde, çeşitli tüketim mekanlarının Türkiye'de geldiği en son halini örneklerle çözümlenmiş ve arka planındaki dönüşümü gözler önüne serilebilecek özellikli bir çalışmadır.